

Opština Boljevac

Strategija razvoja poljoprivrede Opštine Boljevac

2010 – 2015

Mena Group

Projekat finansira Evropska Unija

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

Opština	Boljevac
Dokument	Strategija razvoja poljoprivrede opštine Boljevac
Koordinator procesa strateškog planiranja	Sladjan Đimiš
Tim za izradu strategije	Miodrag Milenković, OU Boljevac Velimir Kotujić, Agrobanka Dragiša Smiljković, Udruženje pčelara Rtanj Dragica Stanković, ZZ Boljevac Sadica Jenić, DOO Agro-biser, Boljevac Slavica Dželatović, PSS Zaječar Agroznanje doo Živojin Ganić, Veterinarska stanica Boljevac Dragoljub Ilić, OO G17+ Dejan Drndarević, proizvođač Janko Ćeferjanović, proizvođač Rosić Miroslav, stočar Zoran Vidosavljević, ZZ Boljevac Nebojša Zaganović, stočar Dragan Balucić, stočar Zorica Maslovarić, OU Boljevac Goran Radonjić, stočar Ljiljana Nikolić, OU Boljevac
Eksterna podrška za izradu strategije	Mena Group doo
Datum početka izrade	01.07.2010
Datum završetka izrade	01.10.2010

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
UVOD	4
I OKVIR I METODOLOGIJA RADA	5
1. Okvir rada	5
2. Metodologija strateškog planiranja	6
3. Proces strateškog planiranja uz učešće relevantnih činilaca	7
II TRENUTNO STANJE ČINILACA VEZANIH ZA POLJOPRIVREDU OPŠTINE BOLJEVAC	10
1. Geografski položaj i prirodne karakteristike	10
2. Prirodni potencijali	11
3. Klimatske karakteristike	11
4. Poljoprivredno zemljište i vodni potencijal	12
5. Privreda	13
6. Dosadašnji razvoj poljoprivrede	13
7. Poljoprivredna zemljišta po načinu korišćenja	14
8. Kapaciteti za preradu poljoprivrednih proizvoda	14
9. Sadašnja biljna proizvodnja	15
10. Sadašnja stočarska proizvodnja	15
11. Manifestacije	16
12. Strogi rezervati prirode	16
13. Naseljenost i stanovništvo	17
14. Rodni aspekt poljoprivrede Opštine Boljevac	18
Šta kažu brojke?	19
Šta kaže Strategija održivog razvoja Opštine Boljevac za period 2010 – 2020 godine ?	20
III STRATEŠKA ANALIZA	21
1. SWOT analiza poljoprivrede opštine Boljevac	22
2. Blokatori razvoja i potencijalni načini njihovog rešavanja	22
Blokatori	22
Reakcije za otklanjanje	24
3. Vizija i strateški pravci	25
Trenutno stanje, indikatori uspeha i postignuća u I godini	27
4. Implementacioni plan strategije	31
Implementacioni plan za 6 meseci rada za svaki od strateških pravaca	32
IV IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE	38
1. Tim za implementaciju strategije	38
Odgovornosti i uloge članova Tima za sprovođenje strategije	38
V MONITORING I EVALUACIJA	39
Mesečno izveštavanje o napretku:	39
Kvartalni sastanci za pregled napretka	39
Polugodišnji sastanci za pregled napretka	39
VI ANEKS	41
Aneks 1 – Načelni implementacioni plan za I godinu sprovođenja strategije	41

UVOD

Sveobuhvatni cilj projekta *“Prvi korak ka poljoprivredi u skladu sa prirodom”* je *unapređivanje i intenziviranje saradnje u širem regionu i pružanje mogućnosti da stanovništvo preuzme aktivnu ulogu u preko-graničnim procesima kroz zajedničke aktivnosti uvođenja organske proizvodnje, dobijanjem i primenom EU ekoloških standarda, i promovišući saradnju pojedinačnih subjekata sa ciljem pružanja osnove za održivi ekonomski razvoj”*.

Cilj ovog zadatka je bio pružanje tehničke i stručne pomoći u razvoju Strategije za razvoj poljoprivrede Opštine Boljevac za period 2010-2015.

U skladu sa zadatim ciljevima, kao i prateći potrebu za formulacijom zajedničke strategije za razvoj poljoprivrede, Opština Boljevac je angažovala Mena Group doo, konsultantsku kuću iz Niša koja ima višegodišnje iskustvo u strateškom planiranju, naročito u oblasti poljoprivrede. Mena Group doo je uz korišćenje visoko-participativnih metoda i uključivanje svih relevantnih činilaca fasilitirala definisanje strateških ciljeva i sačinjavanje logičkog plana koji vodi do održivog razvoja poljoprivrede koja je u skladu sa prirodom, a koja istovremeno podstiče brži ekonomski razvoj opštine i poljoprivrednika/ca. Podaci koji se nalaze u Strategiji poljoprivrede predstavljaju sintezu dokumenata koje poseduje služba poljoprivrede Opštine Boljevac, relevantnih dokumenata sa nacionalnog nivoa i podataka prikupljenih na terenu. Ova Strategija ima za cilj da da smernice i dalje doprinese ekonomskom razvoju, kreiranju novih radnih mesta i poboljšanju životnog standarda stanovnika/ca opštine Boljevac.

I OKVIR I METODOLOGIJA RADA

1. Okvir rada

U trenutku izrade Strategije razvoja poljoprivrede opštine Boljevac postojale su definisane politike i strategije na nivou Evropske Unije (Politika ruralnog razvoja EU za period 2007-2013), Republike Srbije (Nacionalni program razvoja poljoprivrede 2010-2013(nacrt)), kao i Strategija održivog razvoja opštine Boljevac. Sve ove strategije i politike čine okvir u kojem je definisana Strategija razvoja poljoprivrede opštine Boljevac za period 2010-2015.

Politika ruralnog razvoja EU za 2007-2013 fokusira se na tri tematske oblasti (poznate kao „ose“). To su:

- Poboljšanje konkurentnosti u sektoru poljoprivrede i šumarstva
- Poboljšanje kvaliteta životne sredine
- Poboštanje kvaliteta života u ruralnim područjima i ohrabrenje za diverzifikaciju ruralne ekonomije

U nacrtu Nacionalnog programa za razvoj poljoprivrede 2010-2013, govori se o tome da će se Nacionalna politika Republike Srbije bazirati na članstvu u EU i Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO). Samim tim poljoprivreda i proizvođači/ce u Srbiji pripremaju se za plasman i opstanak na jedinstvenom, konkurentnom, razvijenom tržištu EU, a nacionalna samodovoljnost više se ne može koristiti kao argument zaštite domaće poljoprivrede: „Srbija je 2006. godine postojeće bilateralne sporazume o slobodnoj trgovini sa susednim zemljama zamenila jednim u okviru CEFTA (*Central European Free Trade Agreement*) sporazuma. Potpisivanjem CEFTA sporazuma, Srbija nije samo postala deo tržišta od oko 27 miliona stanovnika, već je i prihvatile odgovornost, kao najveća zemlja potpisnica ovog sporazuma i zemlja sa najvećim izvozom poljoprivrednih proizvoda, da ga sprovodi na način koji će promovisati, a ne sprečavati slobodnu trgovinu u regionu. Korist koju poljoprivreda Srbije ima od potpisivanja CEFTA sporazuma je ogromna. Interes Srbije je da se sve, još uvek postojeće, vancarinske barijere u razmeni poljoprivrednih proizvoda, eliminišu.“¹

Ovaj Nacionalni program polazi od činjenice da Srbija ima veliki potencijal u sektoru poljoprivredne proizvodnje zahvaljujući povoljnim klimatskim uslovima, dobrom prirodnim karakteristikama zemljišta i raspoloživim vodnim resursima, ali je takođe istaknuto da taj potencijal nije u potpunosti iskorišćen. Poljoprivreda u Srbiji je prepoznata kao najveća razvojna šansa Srbije i jedan od osnovnih strateških pravaca razvoja kako opštinskih tako i regionalnih strategija razvoja.

¹ Nacionalni program poljoprivrede Srbije 2010-2013, nacrt, maj 2010, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije, str. 5-6, preuzeto sa:
http://www.minpolj.gov.rs/index.php?stranica=kom_clanak&naredba=lista&id_kategorija=130&id=862, stranica posećena 09.09.2010.

Ovakva uloga poljoprivrede, prepostavila je redefinisanje ciljeva i mera agrarne politike na nacionalnom nivou:

Ciljevi i mere agrarne politike

- Cilj 1: Izgraditi održiv i efikasan poljoprivredni sektor, koji može da se takmiči na svetskom tržištu, doprinoseći porastu nacionalnog dohotka
- Cilj 2: Obezbediti hranu koja zadovoljava potrebe potrošača u pogledu bezbednosti i kvaliteta.
- Cilj 3: Osigurati podršku životnom standardu za ljudе koji zavise od poljoprivrede, a nisu u stanju da svojim razvojem prate ekonomske reforme.
- Cilj 4: Osigurati podršku održivom razvoju sela
- Cilj 5: Sačuvati životnu sredinu od negativnih efekata poljoprivredne proizvodnje
- Cilj 6: Pripremiti poljoprivredu Srbije za integraciju u EU
- Cilj 7: Prilagoditi politiku domaćе podrške i trgovine u poljoprivredi pravilima STO

Tabela 1. Ciljevi i mere agrarne politike prema nacrtu Nacionalnog programa razvoja poljoprivrede

Strategija održivog razvoja opštine Boljevac 2010-2020, oslanja se na okvirni plan „Milenijumskih razvojnih ciljeva“ Ujedinjenih Nacija. Na nacionalnom nivou usklađena je sa *Nacionalnom Strategijom održivog razvoja Republike Srbije* i drugim nacionalnim strategijama koje se tiču održivog razvoja lokalnih zajednica. Održivost zahteva od ljudi da koriste prirodne resurse u onoj meri koja im dozvoljava da se ti resursi prirodno obnove.

Prateći sve gore navedene Strategije razvoja (Nacionalni Strategija održivog razvoja poljoprivrede Republike Srbije, kao i Strategiju održivog razvoja opštine Boljevac) Strategija razvoja poljoprivrede opštine Boljevac ima za cilj da definiše strateške pravce razvoja koji su u skladu sa Nacionalnim programom razvoja poljoprivrede, ali i istovremeno ističu karakteristike podneblja koje su definisane u Strategiji održivog razvoja opštine Boljevac. Definišući ove ciljeve opština Boljevac prepoznaje svoje mesto u kontinuiranom i održivom razvoju regiona, istovremeno poštujući različitosti Opštine i koristeći ih u korist bržeg ekonomskog razvoja ove manje razvijene opštine Zaječarskog okruga.

U toku definisanja okvira za ovu Strategiju prepoznato je da će glavni cilj biti formulisanje plana razvoja poljoprivrede koja poštuje prirodu, koja daje mogućnost za ekonomski razvoj i koja sve svoje stanovnike/ce podjednako uključuje u proces razvoja.

2. Metodologija strateškog planiranja

Proces strateškog planiranja koji je korišćen prilikom izrade Strategije Opštine Boljevac uključuje nekoliko koraka:

- Analiza postojećih dokumenata
- Intervjui sa ključnim akterima
- Proces participativnog strateškog planiranja
- Priprema Strateškog dokumenta

U cilju usklađivanja Strategije razvoja poljoprivrede opštine Boljevac sa već postojećim strateškim pravcima razvoja kako opštine Boljevac, tako i nacionalnim pravcima razvoja ovog regiona, sprovedena je analiza postojećih dokumenata. Ova analiza je imala za cilj prikupljanje i pripremu polaznih osnova za dalji rad na izradi Strategije. Polazne osnove prikupljene pregledom i analizom pomenutih dokumenata iskorišćene su za definisanje ključnih aktera/ki procesa strateškog planiranja, kao i osnova za pripremu intervjeta sa ključnim akterima/kama.

Proces participativnog strateškog planiranja sastojao se od četiri odvojene radionice. Kao osnova ovog procesa korišćena je ToP metodologija Strateškog planiranja (Technology of Participation, Institute of Cultural Affairs, USA). Radionice su za cilj imale definisanje sledećih delova Strategije:

- Praktična vizija;
- Skriveni blokatori;
- Strateški pravci;
- Fokusirana implementacija.

3. Proces strateškog planiranja uz učešće relevantnih činilaca

U cilju uključivanja svih relevantnih činilaca u proces strateškog planiranja održani su sastanci sa ključnim zainteresovanim stranama. Tokom tog procesa su definisani akteri koje je neophodno uključiti u proces kako bi definisana Strategija obuhvatala vizije svih zainteresovanih strana, kao i njihove ideje za unapređenje poljoprivrede opštine Boljevac. Uključivanjem svih aktera/ki i definisanjem zajedničke vizije i aktivnosti za njeno ostvarivanje postiže se posvećenost svih zainteresovanih strana za uspešno sprovođenje Strategije kao i za promociju rezultata koji se smatraju ostvarenjem zajedničke vizije razvoja.

Proces pripreme strategije započeo je **formulisanjem „ključnog pitanja“** samog strateškog planiranja. Ovo fokusirano pitanje predstavlja inspirativan i jasni fokus samog procesa planiranja. Ključno (fokusirano) pitanje za proces rada na ovoj strategiji je glasilo:

Kako i na koji način možemo, uz neprekidnu saradnju, u narednih 5 godina, doprineti pokretanju i održivosti poljoprivredne proizvodnje koja je skladu sa prirodom u Boljevcu?

Tokom procesa radionica za strateško planiranje fokus je bio na tome da se odgovori na definisano ključno pitanje na detaljan i rezložan način kako bi proces definisanja same Strategije bio što jasniji za učesnike, ali i za ostale korisnike aktivnosti koje su planirane Strategijom.

Naredni korak u procesu planiranja je bila radionica za **definisanje praktične vizije**.

Vizije su nade i snovi koji su jednoj grupi ljudi realni. Praktična vizija nije „misija“. Praktična vizija nije cilj. Praktična vizija nije fantazija ili kolektivna želja o budućnosti. Praktična vizija proizilazi iz iskustva koja su tuk izvan našeg dosega. Ova vizija već postoji u nekoj grupi – ali je potrebno da bude iskazana.

Druga radionica za izradu Strategije opštine Boljevac imala je za cilj prikupljanje svih stanovišta i definisanje zajedničke vizije. Rezultat ove radionice je izjava o viziji grupe. Vizija je definisana u formi praktične izjave, kao jasna i inspirišuća definicija koja je u direktnoj korelaciji sa fokusiranim pitanjem.

Radionica za definisanje zajedničke vizije sastojala se iz sledećih delova:

- Izlistavanje ideja (brainstorming) – proces koji grupi omogućava da izlista svoja direktna razmišljanja i ideje vezane za postavljeno pitanje;
- Organizovanje ideja u klastere – omogućava da se mišljenje pojedinaca/ki iz grupe organizuje u formu kojom je lakše rukovati
- Imenovanje – davanje imena klasterima kroz proces postizanja grupnog konsenzusa.

Tokom radionice za definisanje zajedničke vizije svaki učesnik/ca je izlistao/la ideje o svom shvatanju vizije koja je uobičena pitanjem za viziju koje glasi:

„Ukoliko se probudimo za 5 godina na isti dan (datum), šta vidimo kao rezultat naših aktivnosti?“

Da bi se jedna Strategija ostvarila potrebno je definisati najefikasniju viziju, koju dele i sa kojom se slažu širi krugovi potencijalnih aktera. Stoga je od izuzetne važnosti prepoznavanje i **definisanje ključnih skrivenih blokatora** koji ometaju, ili mogu u velikoj meri ometati sprovođenje Strategije i dobijanje najboljih rezultata.

Skriveni blokatori su prepreke koje nas sprečavaju da realizujemo svoju viziju. Oni su kamenje na putu do naše budućnosti. Skriveni blokatori nisu problemi – problemi mogu biti rešeni. Na skrivene blokatore se mora ili odgovoriti, ili uticati, ili ih se mora zaobići. Skriveni blokator nije nedostatak nečega, on je ono što postoji, što je uvreženo verovanje, a što može ugroziti napredak i uvođenje novina u cilju održivog razvoja.

Tokom radionice za definisanje skrivenih blokatora svaki učesnik/ca je izlistao/la 1-2 najteže premostiva skrivena blokatora za dostizanje vizije. Nakon izlistavanja

usledilo je definisanje (grupisanje) klastera po uzrocima koji stoje u korenu prepoznatih blokatora i imenovanje svake grupe na osnovu ključnih reči u određenom klasteru, kao i njegovog značaja. Proces imenovanja je omogućio grupi da razmišlja u okvirima skrivenih blokatora, koristeći izlistane ideje, ali istovremeno imajući u vidu dublju analizu datih ideja i definisanje izvodljivih aktivnosti na terenu.

Treća radionica sa akterima procesa strateškog planiranja obuhvata definisanje strateških pravaca ili predloga koji koriste snage i mogućnosti ili kojima se prevazilaze skriveni blokatori – katalizujući pokret u pravcu definisanja praktične vizije. Postoji jasan tok od radionice praktične vizije do uspostavljanja strateških pravaca i veoma je važno da su ideje (iz izlistavanja i imenovanja klastera) usmerene na skrivene blokatore, a ne na viziju, zato što je odgovor na skrivene blokatore u srcu promene.

Svaki od učesnika/ca na ovoj radionici je izlistao/la svoje predloge za inovativne, praktične aktivnosti kojima će odgovoriti na skrivene blokatore i pomeriti ih ka njihovoj zajedničkoj viziji. Nakon izlistavanja ideja, učesnici/e su podeljeni u grupe od kojih je svaka grupa pojedinačno birala sebi najjasnije, najrizičnije i najkonzervativnije akcije i smeštala ih u 9 „kutija“. Klasteri u „kutijama“ su definisani i imenovani. Grupe su dale imena „kutijama“ koja daju operativni fokus praktičnoj viziji i fokusiraju se na realne odgovore na promene i trendove u spoljnom okruženju.

Kako bi se Strategija mogla sprovesti u delo bilo je potrebno definisati korake **fokusirane implementacije** za period nakon formulisanja Strategije, a u ranije zadatom vremenskom roku (2010 – 2015).

Proces definisanja fokusirane implementacije sastoji se iz tri glavna dela:

- Postignuća u prvoj godini;
- Vremenski okvir i zadaci u prvoj godini;
- Implementacioni koraci u periodu od 6 meseci

Plan za sprovođenje Startegije uzima kao činjenicu da je moguće definisanje detaljnijih aktivnosti što je njihovo sprovođenje u bližoj budućnosti. Stoga se u implementacionom planu poklanja više pažnje ranim nivoima implementacije. Implementacioni planovi zahtevaju redovnu reviziju. Proces fokusirane implementacije daje pažnju akcijama, aktivnostima i koracima koje je potrebno preuzeti i sprovesti za svaki imenovani klaster iz radionice o strateškim pravcima, a takođe i definiše vremenske okvire za njihovu realizaciju.

Prateći sesiju o izlistavanju ideja, grupa tokom planiranja odgovara na tajming za svaku aktivnost, razmatrajući prioritete, nivoe i tok. Konačno, jendogodišnji plan i detaljni plan za 6 meseci uključuju detaljne korake i zadatke koje je potrebno ostvariti.

II TRENUTNO STANJE ČINILACA VEZANIH ZA POLJOPRIVREDU OPŠTINE BOLJEVAC

1. Geografski položaj i prirodne karakteristike

U Istočnoj Srbiji, u dolini Crnog Timoka u Timočkoj krajini, između planinskih venaca Kučajskih planina, Samanjca, Rtnja, Tumbe, Slemenja i Tupižnice prostire se planinska, nedovoljno razvijena, izrazito retko naseljena Opština Boljevac. Okružena je opštinama Sokobanja, Ražanj, Paraćin, Despotovac, Bor, Zaječar i Knjaževac.

I pored dominirajućih planinskih predela, područje opštine Boljevac je relativno dobro povezano drumskih saobraćajnicama. Magistralni koridor Paraćin-Zaječar preseca opštinu pravcem istok-zapad i preko prevoja Stolice (601 m) povezuje dolinu Timoka sa Pomoravljem, odnosno sa autoputem Beograd-Niš. Preko prevoja Lukavica i Rašinac, na ogranicama Rtnja, Boljevac je povezan sa Sokobanjskom kotlinom, a preko venca Vlaška Kapa sa Knjaževačkom regijom.

Reljef u osnovi ima planinski karakter. Manji deo prostora opštine, prema severoistoku, dolinom Crnog Timoka, zauzimaju niska pobrđa i površi, što je i uzrokovalo bolju infrastrukturnu povezanost teritorije opštine sa Zaječarskom kotlinom i ostalim delovima Timočkog basena. Dolina Crnog Timoka pravcem jugozapad-severoistok, preseca opštinu na dva dela, od kojih je severni deo viši i prostraniji, ali retko naseljen (6 naselja), dok je južniji niži, manji po površini, ali naseljeniji (13 naselja).

Posebnu specifičnost ovog kraja predstavljaju brojni vodotokovi koji potiču iz jakih vrela. Takođe, na krečnjačkim terenima Kučaja nalazi se veći broj podzemnih vodenih tokova.

Geološka struktura zemljišta predstavlja rezultantu neprekidnih, brojnih i raznovrsnih tektonskih pokreta (paleozojski kristalni škriljci, mezozojski krečnjaci, andeziti, laporci i peščari, peskovi, gline), od kojih su veoma značajnu ulogu odigrale jezerske vode. Po Cvijiću, cela Crnorečka površ predstavlja jezerski pod visine 300-350m.

Najmarkantniju tačku u reljefu Boljevca predstavlja svakako, pored Rtnja, kompozitna dolina Crnog Timoka sa aluvijalnim ravnima duž celog toka i očuvanim starim terasama (Valakonje, Podgorac).

Nadmorska visina Opštine Boljevac se kreće od 260 do 1.600 metara.

Raznovrsni pedološki sastav zemljišta doprineo je egzistiranju pravog bogatstva biljnih vrsta („prirodna laboratorija“). Ogromno šumsko bogatstvo predstavlja najvredniji prirodni potencijal.

Klima je uglavnom kontinentalna, sa toplim letima i oštrim i dugim zimama.

Celokupan prostor opštine Boljevac predstavlja pravi prirodni rezervat sa izuzetnim prirodnim lepotama i retkostima. Pored atraktivnosti Rtnja, Kučaja, Malinika, Radovanske reke, Bogovinske pećina, vrela crnog Timoka u Krivom Viru, brojna druga jaka vrela, uz raznovrsni biljni i životinjski svet predstavljaju izuzetne prirodne preduslove koji su u velikom raskoraku sa njihovom valorizacijom.

Na teritoriji opštine postoji nekoliko vrednih kulturno-istorijskih spomenika. Iznad sela Jablanica nalazi se mamastir Krepičevac sa crkvom Svetе Bogorodice iz 1500. godine, u kojoj je vredan zidni ikonostas ukrašen freskama. Nedaleko od sela Lukovo nalaze se ruševine manastira Lapušnje sa crkvom Svetog Nikole iz 1501. godine, zadužbine kneza Bogoja i njegove žene Mare. Jedan od očuvanih živopisa crkve čuva se u Narodnom muzeju u Beogradu. Takođe, u Krivom Viru, nalazi se manastir Lozica iz XIV veka.

2. Prirodni potencijali

Najznačajniji prirodni resursi u opštini Boljevac za razvoj lokalne privrede i poljoprivrede predstavljaju:

- velika površina pod šumama (velika količina tehničkog i ogrevnog drveta);
- vodni potencijal – mogućnost navodnjavanja i flaširanja pijaće vode, odnosno izgradnje mini hidroelektrana;
- klimatski i zemljišni uslovi za razvoj poljoprivredne proizvodnje (stočarstvo, lekovito bilje, voćarstvo i povrtarstvo) i izgradnju vetrogeneratora kao postrojenja za proizvodnju alternativne energije;
- mineralne sirovine (dolomit, glina – Bentonit, ukrasni kamen i plemeniti metali).

Pored poljoprivrede, na teritoriji opštine Boljevac postoje uslovi za razvijanje metalo-prerađivačke industrije, tekstilne industrije, rudarstva i eneregetike, drvne industrije, ali i turizma/eko-turizma.

3. Klimatske karakteristike

Klima predstavlja skup vremenskih pojava, odnosno atmosferskih procesa koji karakterišu srednje fizičko stanje atmosfere iznad neke definisane tačke ili iznad manjeg ili većeg dela zemljišne površine.

Značaj klime i uticaj njenih elemenata na život svih organizama pa i biljaka je vrlo veliki i višestruk. Osnovni pokazatelji klime nekog područja su podaci o srednjim mesečnim i godišnjim padavinama i temperaturama vazduha.

Srednje godišnje vrednosti vlažnosti vazduha kreće se oko 75%. Godišnji režim vlažnosti pokazuje maksimum u zimskim mesecima i minimum leti (juli, avgust).

Godina	Padavine (mm/m ²)						
	Apr.	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sep.	Suma
2002	87,0	72,5	35,8	107,5	83,0	97,5	483,3
2003	106,5	66,2	49,2	43,5	2,0	86,5	353,9
2004	8,5	40,0	88,5	38,2	62,0	/	237,2
2005	49,6	73,3	25,3	115,3	169,3	21,1	453,9
2006	40,2	25,2	97,2	52,8	120,8	26,6	362,8
2007	20,8	94,5	29,4	9,7	70,1	48,6	273,1
2008	55,0	21,4	43,5	79,0	42,0	79,4	320,3
2009	15,0	13,0	77,0	62,0	15,0	48,0	230,0
2010	72,0	57,0	94,0	88,0	29,0	48,0	388,0

Tabela 2. Srednje mesečne sume padavina za period 2001 – 2004 god. u vegetacionom periodu

Kolebanja godišnjih suma padavina u analiziranim periodima su znatna i kreću se u sledećim opsezima:

Boljevac	549 – 916 mm
Podgorac	392 – 1061 mm
Lukovo	492 – 1015 mm
Krivi Vir	530 - 966 mm

Na celoj teritoriji u većem ili manjem stepenu izražena je depresija vrednosti godišnjih suma padavina. Opadanje količine padavina primećuje se od 1982 god.

4. Poljoprivredno zemljište i vodni potencijal

Poljoprivredno zemljište obuhvata 46,8% teritorije opštine Boljevac (38.636 ha) i predstavlja značajan i obiman prirodni resurs. Osnovna karakteristika je relativno dobar kvalitet i povoljna struktura. Najveći deo poljoprivredne površine je pod oranicama i baštama 46,7%, livade obuhvataju 28,6%, pašnjaci 20,2%, na 3,2% se prostiru voćnjaci, dok svega 1,3% površine zauzimaju vinogradi.

Raznovrsnost i obimnost poljoprivrednog zemljišta, opšti klimatski uslovi, ekološki čista sredina, kao i dugogodišnja tradicija stanovništva da se bavi poljoprivrednom proizvodnjom uz izgrađene kapacitete, predstavljaju izvanrednu podlogu za razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Poljoprivredno zemljište kao resurs je od prvorazrednog značaja za opština, a njegov razvojni značaj zavisiće, pre svega, od razvoja stočarske proizvodnje, izgradnje objekata za preradu poljoprivrednih proizvoda, promene strukture proizvodnje (povećanje površina pod voćarskim i povrtarskim kulturama, lekovitim biljem i dr.), primene agrotehničkih mera i povećanje površina pod sistemima za navodnjavanje.

Na teritoriji opštine Boljevac se nalazi značajni vodni resursi. Reka Crni Timok je najznačajniji voden tok sa vrelom u Krivom Viru i tokom kroz čitavo područje

opštine. Severno i južno od doline kojom protiče Crni Timok je brdsko-planinsko područje ispresecano mnogobrojnim vodotokovima, pritokama Crnog Timoka, među kojima su Radovanska reka, Mirovštica, Arnauta i Zlotska reka. Na teritoriji opštine prisutna su mnogobrojna vrela od kojih pojedina karakteriše velika izdašnost i kvalitet. U Krivom Viru se nalazi i nedovoljno istražen termalni izvor. Razvojni značaj vodnog resursa zavisiće, u prvom redu, od zaštite i očuvanja prirodnih osobina vodotokova, izgradnje regionalnog sistema- Bogovina, izgradnje ribnjaka i sistema za navodnjavanje na površinama poljoprivrednih gazdinstava.

5. Privreda

Od 1999. godine društveni proizvod raste, ipak ne očekivano brzo. Zastarelost kapaciteta i neinvestiranje u nove tehnologije dovelo je do smanjenja učešća velikih preduzeća u DP opštine, ali sa druge strane jačanje privatnog preduzetništva dovelo do njihovog značajnijeg uticaja na privredni život opštine. To je dug i složen proces koji treba podržavati zbog fleksibilnosti proizvodnje malih kapaciteta. Najmnogobrojnije su u opštini Boljevac male zanatsko-trgovinske radnje kojih ima oko 200 i u proseku zapošljavaju 3 do 4 radnika i njihov broj se stalno menja.

Procenat nezaposlenih, prema evidenciji Zavoda za tržište rada, iznosi oko 10%, od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva. Ukupan broj lica koji traže posao kreće se oko 900, od toga je oko 500 žena.

Starosna struktura stanovništva sve više ima karakteristike regresivnog, odnosno starijeg tipa stanovništva, budući da se smanjuje fertilni i omladinski kontigent stanovništva. Učešće poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu iznosi 36,9%. Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva opštine je – po poslednjem pouzdanom podatku iz 2002. godine – 17,4% koji se u proceni do danas povećao do 25%, dok je udeo radno-sposobnog stanovništva, u ukupnom, do 57%.

6. Dosadašnji razvoj poljoprivrede

Osnovna karakteristika dosadašnjeg razvoja poljoprivrede je usitnjena poljoprivredna proizvodnja. Poljoprivredna gazdinstva se bave stočarskom, ratarskom, malim delom voćarskom proizvodnjom, krajnji rezultat takve proizvodnje je mala količina poljoprivrednih proizvoda koja se nude na tržištu. Od ukupnih 5.373 domaćinstva u opštini Boljevac, u seoskim sredinama su 4.031 domaćinstva. Upoređujući broj domaćinstva sa 16.753 ha oraničnih površina, potvrđuje se činjenica o usitnjenoći proizvodnje i nemogućnosti proizvodnje tržnih viškova.

Procesom vlasničke transformacije, pojedina preduzeća koja su bila nosioci poljoprivredne proizvodnje su u procesu privatizacije, a rešavanje statusa zadruga očekuje se donošenjem Zakona o zadrugama (DP ``Eko-hrana`` - u procesu privatizacije, ZZ ``Boljevac`` - u stečaju i ZZ ``Sumrakovac`` sa najvećim potencijalom, praznim objektima, očekuje Zakon o zadrugama a samim tim i rešavanje načina njihovog daljeg rada). Opšte stanje ovih subjekata koji su bili

nosioci poljoprivredne proizvodnje je da su u izuzetno lošem finansijskom stanju, da gotovo i ne rade, samim tim i ne obavljaju ulogu nosioca razvoja poljoprivredne na našem području. Postojeći objekti su prvenstveno za primarnu poljoprivrednu proizvodnju i kao takvi predstavljaju dobru polaznu osnovu za razvoj poljoprivrede opštine Boljevac.

Udeo poljoprivrede u % u nacionalnom dohotku (za 2007.) na nivou Republike Srbije je 3.77%, dok je na nivou opštine taj procenat mnogo niži – 0.0076%

7. Poljoprivredna zemljišta po načinu korišćenja

Poljoprivrednim zemljištem se smatraju: njive, vrtovi, voćnjaci, vinogradi, pašnjaci, livade, ribnjaci, trstici, močvare kao i drugo zemljište koje po svojim prirodnim i ekonomskim uslovima može da se koristi za poljoprivrednu proizvodnju.

Osnovna karakteristika korišćenja poljoprivrednog zemljišta u opštini Boljevac je usitnjenošć parcela, neadekvatna primena agrotehničkih mera, neracionalno korišćenje mineralnih đubriva, nepravilna primena hemijskih sredstava i dr. Za pravilno korišćenje poljoprivrednog zemljišta i postizanje visokih prinosa neophodna je redovna kontrola plodnosti zemljišta (mikro i makro elemente, pH vrednost i humus).

Vlasništvo	Njive	Vrt	Voćnjak	Vinograd	Livada	Pašnjak
Privatno	16.753,00	51,60	1.217,20	388,90	10.076,30	18.107,50
Društveno i državno	1.187,80	2,80	51,20	7,30	933,30	3.899,00
Ukupno	17.940,80	54,4	1.268,40	396,20	11.009,60	7.701,00

Tabela 3. Struktura korišćenja poljoprivrednog zemljišta izražena u ha

Konja	Goveda	Ovaca	Svinja	Živine
264	7.500	15.522	9.764	39.702

Tabela 4. Stočni fond opštine Boljevac

Upoređujući prikazane površine sa brojem grla prvenstveno krupnih i sitnih preživara na teritoriji opštine Boljevac, postoji mogućnost višestrukog povećanja broja grla.

8. Kapaciteti za preradu poljoprivrednih proizvoda

Osnovna karakteristika opštine Boljevac je mali broj prerađivačkih kapaciteta za predradu poljoprivrednih proizvoda i da naše područje uglavnom služi za obezbeđenje sirovina za prerađivačke kapacitete na drugim teritorijama. Zato je nužno da se sumirajući dosadašnje prerađivačke kapacitete, u narednom periodu predviđi i izgradnja kapaciteta koji bi dali finalne proizvode u funkciji izvoza.

Od postojećih objekata za preradu primarnih poljoprivrednih proizvoda su: mlekara Mihajlović u Krivom Viru, mlekara „7 juli“ Podgorac i Žitopromet Boljevac, mlin i pekara u Valakonju, mlin u Osnici u pekara u Bogovini.

Kapaciteti prerađivačkih objekata, pre svega mlekara su:

- mlekara „Petrović“ u Krivom Viru - 5.000 litara
- mlekara „7 juli“ u Podgorcu - 4.000 litara

Na teritoriji opštine Boljevac prisutne su mlekare iz Zaječara, Knjaževca i Sokobanje koje vrše otkup mleka.

Očigledan je nedostatak prerađivačkih kapaciteta u mesarskoj, voćarskoj i povrtarskoj proizvodnji.

9. Sadašnja biljna proizvodnja

Od ukupnih poljoprivrednih površina pod oranicama i baštama je 46,7%, livadama 28,6%, pašnjacima 20,2%, voćnjacima 3,2% i 1,3% vinogradi.

Proizvodna struktura ratarskih kultura na oraničnim površinama od 2005/6. do 2007/8 godine je sledeća:

naziv kultura	površine u 2007-2008.god	površine u 2008-2009.god	površine u 2009-2010.god
pšenica	2.555 ha	2.858 ha	1.800 ha
ječam	1.506 ha	1.450 ha	1.350 ha
ovas	750 ha	750 ha	390 ha
raž	320 ha	200 ha	100 ha
tritikale	473 ha	593 ha	600 ha
kukuruz	5.182 ha	5.000 ha	5.456 ha
krmno bilje	974 ha	924 ha	1.200 ha
ind. bilje	0 ha	0 ha	0 ha
leko bilje	0 ha	0 ha	0 ha
povrće	603 ha	593 ha	550 ha

10. Sadašnja stočarska proizvodnja

Struktura stočarske proizvodnje na teritoriji opštine Boljevac je sledeća:

Konji	Goveda	Ovace	Svinje	Živina
264	7.500	15.522	9.764	39.702

Kompletna stočarska proizvodnja odvija se na posedima poljoprivrednih gazdinstva. Od ukupnog broja teladi (7.000), 15 % ostaje za dalju reprodukciju, 3% tov do 550 kg i 82 % se prodaju u težini do 200 kg.

Godišnje se sa teritorije opštine isporuči 1.033.200,00 kg mesa, dnevna količina mesa koja se isporučuje u proseku je 2.830,00 kg.

11. Manifestacije

Etno festival „Crnorečje u pesmi i igri“ prikazuje tradicionalnu kulturnu baštinu svake godine drugog vikenda u junu. „Crnorečje“ sadrži program umetničke etnomuzike, izložbe proizvoda starih zanata i prodajnu izložbu zdrave hrane. Dani „Crnorečja“ su prilika da Boljevac promoviše turističku ponudu i predstavi sve privredne subjekte opštine.

12. Strogi rezervati prirode

Strogi rezervat prirode Rtanj rešenjem Zavoda za zaštitu i naučno proučavanje prirodnih retkosti br. 01-486 od 16-09.1959. godine stavljen je pod zaštitu države, na opštini Boljevac K.O. Lukovo i Mirovo (k.p. 5990 i 6165). Strogi prirodni rezervat je šumska sastojina jele (*Abies alba*) i bukve (*Fagus moesiacaca*) sa nešto gorskog javora (*Acer pseudoplatanus*) i mleča (*Acer platanoides*) na planini Rtanj na površini od 15 ha. Na ovoj površini ne planiraju se nikakvi radovi koji bi narušili ravnotežu ekosistema, naročito ne korišćenje šuma i drugih proizvoda. Ovim zaštićenim dobrom gazduje JP „Srbijašume“ Beograd, međutim Republika Srbija ne izdvaja finansijska sredstva za upravljanje i korišćenje rezervata u naučne svrhe. Iz istog razloga ne mogu da se formiraju čuvarske službe kako bi zaštita bila još efikasnija. Preduzeće koje gazduje nema dovoljno sredstava i problem se ne rešava.

Postojala je inicijativa nevladinih organizacija (planinari i dr.), bivšeg korisnika Odmarališta „Rtanj“, entuzijasta i SO Boljevac da se obnovi sada zapušten i umnogome oštećen prostor park-šume na Rtiju koji je plenio raznovrsnošću vrtsa položajem i specifičnom arhitekturom. Opština Boljevac je u dva navrata i uputila zahtev Zavodu za zaštitu prirode za stručnu procenu i vrednovanje prirodnih vrednosti (1998. i 1999. godine). U 2004. i 2005. godini Zavod je odgovorio na zahteve Opštine i stručni timovi su završili evidentiranje terena.

Za realizaciju projekta revitalizacije urađen je elaborat predloga uređenja park-šume „Rtanj“ i situacija postojećih parkoviskih objekata sa tendencijom očuvanja autentičnosti.

Razuđenost terena, različit geološki sastav i čista životna sredina uslovili su da markantna planina Rtanj (vrh Šiljak 1570 m), sa istoimenim naseljem u podnožju, bude poznata po velikom bogatstvu biljnih vrsta. Lekovite i retke biljke smatraju se ugroženim. Prve zbog nestručnog branja, a druge zato što su u prirodi prisutne u malom broju vrsta i na ograničenim lokalitetima. Veliki broj vrsta je zakonom zaštićen. Posebno interesantne su lekovite bilje, neke specifične samo za ovaj kraj: Čibukovina, pokosnica, jarebika (*Sorbus aucuparia*), kičica (*Eruthraea centaurium*), trava iva (*Teucrium montanum*); retki primerci sedmolista, vratike, plave lincure (*Gentiana* sp.), vranilove trave (*Origanum vulgare*), žuti kaćun (*Crocus moesiaca*), plavi kaćun (*Crocus tommasinianus*), zlatno žuti kaćun (*C. Chrusanthus*), zvonce (*Edraianthus serbicus*), kantarion (*Hipericum boissieri*), srpska ramonda (*Ramonda serbica*), velika sasa (*Pulsatilla vulgaris*), planinska sasa (*P. montana*), *Rosa spinosissima* itd.

Preko 1000 m.n.v. oko prevoja Baba raste široko poznati rtanjski čaj (Satureja montana). Vrsta Nepeta rtanjensis prvi put je zabeležena 1974. god. (dr Bojana Milojević) na južnim padinama Rtnja. Ovu reliktnu i endemičnu vrstu Međunarodna unija za zaštitu i očuvanje prirode IUCN (International Union of Conservation of Nature) za sada je kategorisala kao neodređenu vrstu (I). Kao vrsta od međunarodnog značaja ova aromatična i potencijalno lekovita biljka je zakonom zaštićena na području Srbije i zaslužuje veću pažnju.

Zavod za zaštitu prirode završio je **Studiju zaštite Rtnja 2008. godine** koja treba da obuhvati šire područje boljevačke i sokobanjske teritorije. Podaci o tome nisu prosledjeni opštini Boljevac. Kategorija zaštite po dosadašnjim saznanjima biće **Predeo izuzetnih odlika**. Ovakvom zaštitom otvara se mogućnost **specijalnog upravljanja** ovim predelom koje može da ide u pravcu razvoja eko-turizma, sportskog, dečijeg turizma i ekonomskog razvoja Opštine u celini.

Napušteno i zagađeno zemljište na Opštini Boljevac su površine koje čine prostore za odlaganje jalovine, napuštene kamenolome i prostore na koje se odlaže smeće, te je prema tome neiskorišćivo za poljoprivrednu ili neku drugu delatnost.

Kao lokacije za odlaganje jalovine koriste se manje vredne poljoprivredne površine i seoske utrine i to:

- mesto zvano „Bogovinsko polje“ površine 5,80 ha kp.br. 4253/1-4 K.O. Bogovina
- mesto zvano „Pored pruge“ površine 1,70 ha kp.br 3686, 3687, 3688 i 3702 K.O. Bogovina
- mesto zvano „Grabovac“ površine 0,26 ha parcela u naselju
- mesto zvano „Istočno polje“ površine 0,17 ha kp.br. 10613 i 10614 K.O. Bogovina
- mesto zvano „Ogašu miucu“ površine 0,25 ha kp.br. 3574/1 K.O. Bogovina

13. Naseljenost i stanovništvo

Opština Boljevac je danas teritorija sa 15.498 stanovnika i spada u retko naseljena područja. Imajući u vidu osnovna obeležja, raspoloživost, raznovrsnost i atraktivnost prirodnih potencijala, stepen njihove aktiviranosti, kao izgradjene privredne kapacitete i pored krupnih ograničenja (nizak stepen razvijenosti infrastrukturnih kapaciteta, kadrovske limitirane) otvaraju se realne mogućnosti za ostvarivanje dinamičnijeg razvoja.

Prosečna gustina naseljenosti znatno je ispod kritične granice sa 19 stanovnika na km² što Boljevac svrstava u retko naseljene opštine. Broj stanovnika stariji od 60 godina čini 27,5%, dok je mlađi uzrast od 14 godina tek 14,9% ukupnog stanovništva. Što se tiče polne strukture 7725 je muškaraca dok je 8124 žena.

Najveći broj nezaposlenih po starosnoj strukturi jesu lica preko 50 godina starosti, mada ništa manje ne zaostaju i oni između 30-40 godina.

Kretanje stanovništva na području Opštine Boljevac, pored apsolutnog smanjenja stanovništva, klarakterišu tri osnovne determinante:

- nizak natalitet,
- povećanje stope mortaliteta i
- migracioni procesi.

Sva naselja, osim samog sedišta Opštine, beleže intenzivan odliv stanovništva.

14. Rodni aspekt poljoprivrede Opštine Boljevac

Brojna istraživanja i razvojni projekti², kako kod nas tako i u inostranstvu, pokazala su da žene učestvuju u svim aspektima poljoprivredne proizvodnje. Sa druge strane, ta ista istraživanja i projekti su pokazali da je položaj žena u poljoprivrednom sektoru na zabrinjavajućem nivou. Najveći broj njih je u kategoriji pomažućih članova domaćinstva, bez vlasništva nad zemljištem, a samim tim bez osnova za penzijsko, socijalno i zdravstveno osiguranje, osim kao osoba zavisnih od člana domaćinstva na kojeg je registrovano domaćinstvo.

Rodni aspekt i urodnjavanje strategija, pa i strategije poljoprivrede, predstavlja pristup uz pomoć koga se postiže poboljšanje položaja žena i rodne ravnopravnosti u društvu. Ono podrazumeva uključivanje rodne perspektive u zakone, planove, startegije, programe i projekte kako bi se osiguralo da ova dokumenta utiču na žene i muškarce na podjednak način. Urodnjavanje u jednoj startegiji neophodno je ako uzmemo u obzir činjenicu da žene i muškarci imaju različite životne puteve i da razvojne politike na njih različito i utiču. Bitno je napomenuti i da urodnjavanje prema principima pristupa Rod i Razvoj (GAD – Gender and Developement) prepostavlja da osnaživanje žena može biti uspešno samo ukoliko u obzir uzmemo odnose i veze između muškaraca i žena.

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDOW Konvencija), koju je potpisala i Vlada Republike Srbije u svom članu br.14³ osvrće se na prava žena iz ruralnih sredina. Vlade koje su potpisale konvenciju složile su se da će uzeti u obzir specifične probleme sa kojima se susreću žene u ruralnim sredinama, ali i značajne uloge koje one imaju u ekonomskom opstanku njihovih porodica, kao i da eliminišu diskriminaciju žena u ruralnim sredinama. Složile su se i da će osigurati, na osnovama jednakosti žena i muškaraca, da oni podjednako učestvuju u i dobijaju od ruralnog razvoja. Zakonska regulativa⁴ i strateška dokumenta⁵ u Republici Srbiji

² Pogledati: Studiju o domaćinstvima rađenu u okviru razvojnog projekta – Projekat integralnog razvoja mlekarstva (Reka Mleka); Babović, M. (2008) Žene na selu kao pomažući članovi poljoprivrednog domaćinstva: položaj, uloge i socijalna prava, UNDP, Beograd; Rajković LJ. (2002) Porodica i položaj žene u ruralnoj Srbiji
<http://www.awin.org.rs/srp/arhiva/elbiblioteka.htm>.

³ Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (2008), Republika Srbija, Ministarstvo rada i socijalne politike, Uprava za rodnu ravnopravnost, str.16

⁴ Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti polova, Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou.

⁵ Vlada Republike Srbije (2008) Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti; Vlada Republike Srbije (2003) Strategija za smanjenje siromastava; Milenijumski razvojni ciljevi

takođe garantuju rodnu ravnopravnost u svim aspektima, pa i u poljoprivrednoj proizvodnji i životu u ruralnim sredinama.

Na Nacionalnoj konferenciji o ulozi žena u ruralnom razvoju⁶, više puta je istaknuto da trenutno nijedna strategija ruralnog razvoja opština u Srbiji nema definisanu strategiju unapređivanja položaja žena u ruralnim sredinama. Nadamo se da će ova prva, urodnjena Strategija koju donosi Opština Boljevac služiti drugim opštinama kao dobar primer kako se to može postići.

Šta kažu brojke?

Prema popisu iz 2002 godine u Opštini Boljevac ima 15849 stanovnika/ca od čega su 8124 (51.26%) žene i 7725 (48.74%) muškaraca. Prema istom dokumentu od 7090 žena za koje postoje podaci o obrazovanju, najveći broj ima završeno 4-7 razreda osnovne škole (41.95%), osnovnu školu ima završeno 22.95%, srednju 17.07%, višu 2.33%, a visoku 1.37%. Bez obrazovanja u opštini Boljevac je 9.72% žena.

Poljoprivredno stanovništvo Opštine Boljevac (podatak iz Strategije održivog razvoja Opštine Boljevac) čini 36% stanovništa, međutim nije naglašeno koji deo ovog procenta čine žene koje su uključene u proizvodnju. Prema popisu iz 2002 godine one čine oko 53% ukupnog poljoprivrednog stanovništva Opštine Boljevac, 48.8% aktivnog poljoprivrednog stanovništva, 49% kao individualne poljoprivredne proizvođačice. Sa druge strane, žene čine 62.2% izdržavanog poljoprivrednog stanovništva. Praćeni ovim podacima vidimo da su žene u Opštini Boljevac veoma uključene u poljoprivrednu proizvodnju, a podatak koji smo dobili od same Opštine je da sve žene koje žive u seoskim sredinama, a nisu u radnom odnosu, učestvuju u poljoprivrednoj proizvodnji. Sledeći ovu tvrdnju dolazi se do zaključka da oko 70% žena koje žive u seoskim sredinama, a nekih 30% od ukupnog broja žena ima primanja iz poljoprivredne proizvodnje i to uglavnom u vidu poljoprivredne penzije. Veoma bitan podatak koji govori o položaju i ulozi žena u poljoprivredi Opštine Boljevac je taj da je od ukupno 1568 registrovanih poljoprivrednih gazdinstava (obnovljena registracija za 2010. godinu) u 45,08 % su poljoprivredna gazdinstva su registrovana na žene. Ipak, iako su one veoma aktivne u poljoprivrednoj proizvodnji, edukacije iz oblasti poljoprivrede su dostupne veoma malom broju žena – one čine svega 20% učesnika/ca na treninzima i radionicama koje organizuje opštinska služba za poljoprivredu. Takođe, od 18 osoba koje su učestvovali u izradi ove strategije, bilo je 5 žena. Zbog toga se u okviru predloženih mera ove Strategije ističe da je potrebno naći načina i preduzeti posebne mere kako bi se osiguralo njihovo učešće na obukama i treninzima, kao i načini na koje se to može postići. Ovo sve će u mnogome doprineti njihovom još većem uticaju na održivi razvoj opštine Boljevac.

Udeo žena u razvoju poljoprivrede u opštini Boljevac može se predstaviti i na primeru Područne savetodavne službe u Zaječaru, koja radi na teritoriji opštine Boljevac, a u kojoj je zaposleno 6 osoba, od čega su 3 žene. Sa druge strane,

⁶ Održanoj u Nišu, 26 -28. 08.2010

Odeljenje za privredu, poljoprivredu i razvoj u Opštini Boljevac ima 3 zaposlene osobe i nijednu ženu.

U samoj Opštini do sada nije bilo opštinskog organa, službe, osobe niti projekata koji se bave unapređenjem položaja žena. Međutim, Regionalna privredna komora Zaječar u okviru pograničnog programa PHARE EU sa Bugarskom ušla je u partnerstvo za projekat **Centri za žensko preduzetništvo – Prekogranična mreža za budućnost**. U okviru aktivnosti na projektu koje obuhvataju i Opština Boljevac, urađena je baza podataka za preduzetnice u kojoj se nalazi 16 preduzetnica iz Opštine Boljevac. Od njih 16, 3 preduzetnice imaju registrovane radnje vezane za poljoprivrednu proizvodnju i 3 radnje vezane za turizam.

Šta kaže Strategija održivog razvoja Opštine Boljevac za period 2010 – 2020 godine ?

Pored pojedinačnih statističkih pokazatelja (npr. nezaposlenost), žene su u samoj Strategiji održivog razvoja Opštine Boljevac zastupljene u prilično stereotipnim socijalnim kategorijama, a podaci za koje inače postoji rodno osetljiva statistika (npr. Stanovništvo po starosti i obrazovanju prema popisu iz 2002) nisu prikazani na način koji potencira rodno osetljive podatke.

Ipak, ova Strategija razvoja poljoprivrede kao dokument govorи о spremnosti i otvorenosti same Opštine i zaposlenih u sektoru poljoprivrede da pitanje ravnopravnosti žena stave na listu svojih prioriteta. Obzirom da Opština Boljevac ima izuzetan broj žena angažovanih u poljoprivredi, naročito u mlekaškom sektoru, kao i da su one u saradnji sa nekim prethodnim međunarodnim projektima (Reka Mleka, Žensko preduzetništvo) pokazale spremnost, želju i otvorenost za napredovanje i razvoj sopstvenog biznisa, autori i autorke ove strategije preporučuju da bi u narednom periodu trebalo uraditi sledeće:

- Uspostaviti Odbor za Rodnu Ravnopravnost pri Opštini ili odrediti osobu koja bi bila zadužena za pitanja rodne ravnopravnosti i unapređenje položaja žena u Opštini ili preko posebnog projekta angažovati konsultanta/kinju za tu poziciju
- Osigurati da budžetske alokacije Opštine imaju posebna sredstva za poboljšanje položaja žena u poljoprivredi
- Budžetskim alokacijama osigurati povećanje broja žena u opštinskoj službi za poljoprivredu (možda u timovima za pisanje projekata koji su predviđeni ovom strategijom sl.)
- Uspostaviti jasne, merljive ciljeve za poboljšanje položaja žena angažovanih u poljoprivrednoj proizvodnji Opštine Boljevac
- Na osnovu gore navedenih aktivnosti i planova sistematski i kontinuirano pratiti progres u aktivnostima vezanim za poboljšanje položaja žena u poljoprivredi i njihovog aktivnijeg učešća u održivom razvoju.
- U saradnji sa određenim projektima iznaći mogućnosti za izradu studije o uticaju postojećih makro i mikro poljoprivrednih politika na rodne uloge, naročito na žene vlasnice poljoprivrednog zemljišta i žena u agro-biznisu

- U izveštajima Opštine i Odeljenja za poljoprivredu prikazivati podatke rodno senzitivnom statistikom
- Organizovati posebne trening programe razvoja veština za žene u agro-biznisu i savetodavnim službama – izrada biznis plana, vođenje biznisa, farma kao biznis i sl i/ili osigurati značajan procenat žena prisutnih na treninzima i edukacijama iz oblasti poljoprivrede (40-50% žena).
- Osmisliti podsticajne mehanizme za učešće žena u trening programima i održavati treninge na lokacijama koje su njima pogodne zbog poslova koje obavljaju
- Definisati posebne mere za poboljšanje pristupa žena u agro-biznisu stručnim službama, distributerima proizvoda neophodnih za poljoprivrednu proizvodnju, edukacijama i sl.
- Povećati učešće i aktivnost žena u donošenju odluka u poljoprivrednim udruženjima – osnaživanje njihovih menadžerskih veština
- Povećati vidiljivost žena u agro-biznisu kroz podršku učešća na sajmovima promocijama i sl.
- Organizovati prezentacije uspešnih žena iz agro-biznisa u školama kako bi služile kao model mladima, a u cilju smanjivanja odlaska mladih iz ruralnih sredina

III STRATEŠKA ANALIZA

Osnovni problemi u oblasti ekonomije su nedostatak obrtnih sredstava u industriji, negde neuspela privatizacija, usitnjena poljoprivredna proizvodnja, stihiski otkup poljoprivrednih proizvoda, nepostojanje prerađivačkih kapaciteta za preradu poljoprivrednih proizvoda, slab marketinški nastup, nedovoljna ulaganja u turizam, kao i nedostatak koordinacije u pojedinim privrednim granama i nedovoljna afirmisanost domaće radinosti.

Kao prepreka bržeg razvoja Opštine pojavljuje se: migracija, negativan natalitet, nedostatak visokostručnog kadra različitog profila, nedovoljna tehničko-tehnološka opremljenost industrijskih kapaciteta, zastarelost poljoprivredne mehanizacije, nedovoljna primena agrotehničkih mera, nedovoljno opremljeni turistički kapaciteti, nedostatak finansijskih sredstava, spori tehnološki razvoj, mali investicioni budžet, slab marketinški nastup i nedostatak brendova.

15. SWOT analiza poljoprivrede opštine Boljevac

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Postojeće Udruženje odgajivača goveda Postojeće Udruženje pčelara Solidna baza sirovine Tradicija proizvodnje Velike površine raspoloživog poljoprivrednog zemljišta Očuvana životna sredina 70% stanovišta bavi se poljoprivredom (stočarstvo) Postojeće i aktivne institucije (lokalna samouprava, PSS, veterinarska stanica) 	<ul style="list-style-type: none"> Stara mehanizacija Loša komunikacija sa lokalnom samoupravom Ne-informisanost proizvođača Nepostojanje (nepridržavanje) standarda Poljoprivredna gazdinstva su uglavnom staračka Male površine poljoprivrednih površina u okviru jednog gazdinstva
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje Fonda za poljoprivredu Udruživanje proizvođača, Veće korišćenje subvencija MPŠV-a Postojeći i dolazeći drugi fondovi (IPA, IPARD) Formiranje zadruga Povećanje površina pod navodnjavanjem Korišćenje planinskih pašnjaka Površine koje nisu tretirane – kraći period konverzije 	<ul style="list-style-type: none"> Jednosmerna komunikacija država - opština Zakonska regulativa (neusaglašenost, loša rešenja, glijotina propisa nezavršena) Monopol na tržištu

16. Blokatori razvoja i potencijalni načini njihovog rešavanja

Blokatori

Učesnici/e radionica su izlistali određene blokatore razvoja poljoprivrede opštine Boljevac koji su dugotrajnog karaktera i koji se moraju sistematski rešavati. Izlistani blokatori se mogu grupisati u sledeće kategorije:

Organizacije poljoprivrednika/ca

- Nepoverenje i neorganizovanost proizvođača/ica
- Nemotivisanost proizvođača/ica za udruživanje i proizvodnju
- Težak i dug proces menjanja svesti kod lokalnog stanovništva o potrebama udruživanja
- Proizvođača/ica se nerado prihvataju odgovornosti za funkcionisanje udruženja
- Mentalitet i ukorenjena shvatanja o udruživanju
- Loše iskustvo sa ranijim poljoprivrednim zadrugama

- Nenalaženje interesa za udruživanje
- Neinformisanost proizvođača/ica o udruživanju
- Ne-transparentnost u radu udruženja

Tržište i plasman proizvoda

- Nesigurnost pri otkupu, velike oscilacije cena (stoga nema stalne proizvodnje)
- Nesiguran plasman proizvoda
- Slaba ili nepostojeća saradnja sa klanicama i mlekarama
- Neodovljna informisanost o generalnim tržišnim trendovima
- Nespremnost proizvođača/ica za prilagođavanje tržištu – promena proizvodnje

Tehnologija proizvodnje i standardizacija

- Nepovoljna struktura proizvodnje, nepostojeća diverzifikacija
- Nepraćenje novina u proizvodnji
- Nizak nivo znanja proizvođača/ica, posebno iz oblasti stočarstva
- Nepoznavanje i neprimenjivanje novih tehnologija
- Zapanjenost pašnjaka u planinama
- Drastično mali broj ovaca, naročito krivovirske žuje koja je karakteristična za ovo područje
- Dugotrajan i skup proces standardizacije proizvoda;

Mere i servisi podrške za poljoprivrednike/ce

- Nedovoljno razvijene sve službe koje su potrebne za podršku proizvođača (naročito veterina)
- Česta promenljivost državne strategije bez mogućnosti uticaja sa lokalna
- Nepostojanje projekata za neposrednu podršku od strane EU
- Nema kontakata između stručne službe i lokalnih zajednica
- Nedovoljno jasna agrarna politika Ministarstva poljoprivrede
- Male subvencije
- Neredovna podrška Ministarstva poljoprivrede
- Česte promene uslova za korišćenje subvencija

Prirodno okruženje i potencijali

- Rtanj ima potencijala ali ne ispunjava svoju pravu funkciju, i sa ovakvim poslovanjem se ne privlače zainteresovani
- Novoosnovana Turistička organizacija nema potrebnu pomoć i teško dolazi do pravih poznavaca problematike
- Nova turistička organizacija i privatna inicijativa na samom početku
- Prirodni uslovi su neodgovarajući (zemljište, padavine)

Podrška ženama angažovanim u poljoprivrednoj proizvodnji

- Mali broj poljoprivrednica učestvuje u treninzima i obukama
- Nema skupštinskog tela koji se bavi pitanjem položaja žena u Opštini
- Poljoprivrednice nemaju značajnog uticaja na rad udruženja

Opšti blokatori

- Korupcija

Reakcije za otklanjanje

Svaka prepreka zahteva određene strateške poteze za njeno uklanjanje, naročito ukoliko je to prepreka koja je dugo prisutna u jednoj sredini. Stoga su učesnici/e radionica za strateško planiranje pokušali da izlistaju reakcije, tačnije ideje kako uticati na postepeno i sistematično otklanjanje navedenih blokatora. I ove reakcije su razvrstane u sledeće kategorije:

Organizacije poljoprivrednika/ca

- Iniciranje promene pristupa udruživanja;
- Upoznavanje sa modelima udruživanja u okruženju;
- Stalne edukacije proizvođača o prednostima udruživanja;
- Posete udruženjima/zadrgama proizvođača/ica u okruženju;
- Primer udruženja/zadruge – dobra praksa;
- Ukrupnjavanje proizvodnje putem formiranja udruženja i zadruga;
- Grupisati proizvođače/ice udruživanjem u cilju ukrupnjivanja proizvodnje;
- Udruživati proizvođače/ce radi ostvarivanja subvencija;
- Stalna edukacija proizvođača/ica u cilju promene shvatanja o udruživanju;
- Stalni kontakti i pojašnjavanje potrebe za udruživanjem;
- Udružiti proizvođače/ce po linijama proizvodnje – meso, mleko, seoski turizam;

Tržište i plasman proizvoda

- Iniciranje povećanja proizvodnje kroz povećanje površina;
- Ukrupnjavanje poseda;
- Stvaranje većih kompleksa za jeftiniju proizvodnju;

Tehnologija proizvodnje i standardizacija

- Organizovanje edukacija o uvođenju novih tehnologija
- Upoznavanje sa tehnologijom proizvodnje novih kultura koje traži tržište;
- Stalno informisati proizvođače/ce o savremenom načinu proizvodnje;
- Stručne službe zajedno sa proizvođačima/cama utvrđuju osnovne pravce razvoja ka standardizovanoj proizvodnji;
- Na nivou opštine sačiniti konkretni program standardizacije proizvodnje;
- Edukacijama menjati ukorenjena shvatanja o proizvodnji;
- Upoznavanje farmera/ki sa zakonom o dobrobiti životinja;
- Uspostavljanje oglednih farmi – ovčarskih, govedarskih;

Mere i servisi podrške za poljoprivrednike/ce

- Uvođenje novih tema i pristupa u edukaciji;
- Edukacija stručne službe za funkcionisanje i prilagođavanje potrebama proizvođača/ica;
- Naći najprikladniji način za informisanje poljoprivrednih proizvođača/ica;
- Obaveštavanje o svim pozitivnim promenama preko sredstava javnog informisanja – forisirati jednu emisiju nedeljno na radiu „Bum“
- Stalni kontakt sa poljoprivrednim proizvođačima/icama od strane merodavnih resora za poljoprivredu iz lokalne samouprave
- Organizovati radionice na terenu;
- Stalni kontakt sa farmerima preko M.Z. i opštinskih vlasti;

- Insistirati na prekograničnoj saradnji i preko RARIS-a ispoljiti uticaj na strano tržište
- Osmisliti podsticajne mehanizme za učešće žena u trening programima i održavati treninge na lokacijama koje su njima pogodne zbog poslova koje obavljuju
- Uspostaviti Odbor za Rodnu Ravnopravnost pri Opštini ili odrediti osobu koja bi bila zadužena za pitanja rodne ravnopravnosti i unapređenje položaja žena u Opštini ili preko posebnog projekta angažovati konsultanta/kinju za tu poziciju
- Povećati učešće i aktivnost žena u donošenju odluka u poljoprivrednim udruženjima – osnaživanje njihovih menadžerskih veština
- Povećati vidiljivost žena u agro-biznisu kroz podršku učešća na sajmovima promocijama i sl.

Opšte mere

- Motivacija omladine;
- Podsticaj povećanju nataliteta kroz mere podrške;

17. Vizija i strateški pravci

Vizija razvoja poljoprivrede opštine Boljevac glasi:

Udruženi poljoprivredni proizvodači/ce, uz direktnu podršku lokalnih i savetodavnih službi, proizvode standardizovane, prepoznatljive lokalne proizvode visokog kvaliteta i plasiraju ih na domaće i inostrano tržište. Poljoprivredna proizvodnja se odvija poštujući raspoložive prirodne resurse i doprinosi unapređenju ruralnog razvoja i turističke ponude opštine Boljevac. Neposredna podrška Ministarstva poljoprivrede i organizacija/institucija EU ruralnom razvoju opštine.

U cilju ispunjenja definisane Vizije i otklanjanja blokatora razvoja poljoprivrede opštine Boljevac definisani su sledeći **strateški pravci razvoja** u narednih 5 godina (period 2010-2015):

1. **Proširivanje regionalne mreže stručnih službi koje će funkcionisati i na lokalnom nivou koristeći nove pristupe u edukaciji i koje će raditi na promovisanju i uspostavljanju standardizovane poljoprivredne proizvodnje**
2. **Osnaživanje postojećih i formiranje novih specijalizovanih udruženja na lokalnom i regionalnom nivou**
3. **Uključivanje svih izvora finansiranja u poljoprivrednu proizvodnju**
4. **Osnaživanje i proširenje mogućnosti za ostvarivanje dodate vrednosti u poljoprivrednoj proizvodnji**

Definisani strateški pravci određuju kuda će se i na koji način razvijati poljoprivreda opštine Boljevac u narednom periodu 2010-2015. godine. **Sadašnje stanje** je ono koje je pomoglo da se uobičaje pravci razvoja od strane aktera uključenih u proces strateškog planiranja. Sledeci definisanu viziju učesnici/ce

radionica su definisali željeno stanje koje treba dostići u narednih 5 godina sproveđenja Strategije. Stoga su, kao meru za merenje uspešnosti sproveđenja Strategije definisali ***indikatore uspeha*** koji će pomoći da se utvrdi da li je Strategija uspešno sprovedena. S obzirom da je 5 godina dugačak period, akteri su definisali i ***postignuća u I godini realizovanja Strategije***. Ove tri kategorije informacija date su u narednoj tabeli.

<h2 style="text-align: center;"><u>Trenutno stanje, indikatori uspeha i postignuća u I godini</u></h2>		
I PROŠIRIVANJE REGIONALNE MREŽE STRUČNIH SLUŽBI KOJE BI FUNKCIONISALE I NA LOKALNOM NIVOU KORISTEĆI NOVE PRISTUPE U EDUKACIJI I PROMOVISALE STANDARDIZACIJU PROIZVODNJE		
Trenutno stanje	Postignuća u I godini realizacije Strategije	Indikatori uspeha u toku sprovodenja Strategije (5 godina)
<ul style="list-style-type: none"> • Savetodavna služba dobra, veterinarska nedovoljno razvijena • Nepoznavanje i neprimenjivanje novih tehnologija u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji • Postoji PSS (u Zaječaru), veterinarske službe, matična služba • Nedovoljan broj savetodavaca/ki na terenu • Nema direktnih kontakata između stručne službe i lokalnih mesnih zajednica • Postoji potreba za promenom pristupa u edukaciji 	<ul style="list-style-type: none"> • Sačinjen program edukacije savetodavaca/ki o standardizaciji proizvoda • Urađena procena potreba proizvođača/ica za savetodavnim uslugama • Urađena procena potreba savetodavaca/ki za edukacijom i pripremljen program edukacije • Napravljena baza podataka o savetodavcima/kama na terenu • Održan inicijalni sastanak savetodavaca/ki i stručnih službi iz regiona radi definisanja daljih koraka ka umrežavanju • Utvrđeni neophodni koraci za uspostavljanje boljeg i kvalitetnijeg rada stručne savetodavne službe na teritoriji opštine Boljevac • Uspostavljen sistem komunikacije između različitih delova stručnih službi na terenu (poljoprivrednih, veterinarskih, opštinskih, itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen sistem komunikacije između stručnih službi, mesnih zajednica i lokalne samouprave • Organizovana podrška stručnih službi na terenu postojećim i novoformiranim udruženjima • Uspostavljen sistem saradnje između raznih stručnih službi na terenu • Uspostavljena neformalna mreža podrške za stručne službe u regionu • Povećan broj savetodavaca/ki neposredno prisustvih na terenu • Savetodavci/ke na terenu koriste nove metodologije u svom radu sa proizvođačima • Minimum po 1 savetodavac/ka sposobljen za pružanje saveta iz oblasti organske proizvodnje, upravljanja farmom (Farm Management), marketinga proizvoda i nastupa na tržištu • Započeta standardizacija polj. proizvoda (med i povrtarska proizvodnja) uz stručnu podršku savetodavnih službi

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

II OSNAŽIVANJE POSTOJEĆIH I FORMIRANJE NOVIH SPECIJALIZOVANIH UDRUŽENJA NA LOKALNOM I REGIONALNOM NIVOU		
Trenutno stanje	Postignuća u I godini realizacije Strategije	Indikatori uspeha u toku sprovodenja Strategije (5 godina)
<ul style="list-style-type: none"> • 2 postojeća Udruženja – udruženje stočara i udruženje pčelara • Slabo aktivna • Jedno udruženje ima dugu tradiciju (Udruženje pčelara) • Nemotivisani proizvođači/ce za udruživanje • Nepoverenje i neorganizovanost proizvođača/ica • Nedovoljna informisanost proizvođača/ica • Netransparentnost u radu udruženja • Nesistematska podrška MPŠV-a udruženjima • Nesiguran plasman proizvoda, neiskorišćenost udruženog nastupa na tržištu 	<ul style="list-style-type: none"> • Održani orientacioni sastanci sa potencijalnim članovima/icama udruženja uz prisustvo najmanje 30% mlađih i žena • Izrađena matrica ugovora i statuta udruženja • Definisani razrađeni pravilnici o radu udruženja (definicija obaveza i dužnosti članstva) • Definisani standardi kvaliteta meda • Održavanje edukacije o standardizaciji kvaliteta meda • Održani sastanci na regionalnom nivou – udruženja • Izrađena obeležja udruženja • Započeta edukacija o ekonomskoj dobiti gazdinstava od udruživanja • Definisana startegija za povećano uključivanje žena u procesu edukacije • Urađeni promotivni materijali udruženja za sajmove • Započeta edukacija udruženja i zadruga iz oblasti menadžmenta • Formiranje baze podataka o proizvodnji udruženja (lična karta udruženja) • Realizovati studijsku posetu domaćim uspešnim udruženjima, uz učešće najmanje 30% žena članica udruženja 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijeni programi rada udruženja i realizovane najmanje 2 samostalne aktivnosti udruženja • Formirano 2- 5 novih udruženja (povrtari, lekovito bilje, živinari, ovčari i kozari, ribari) sa razvijenim programima i planom realizacije aktivnosti • Kreiran standardizovan proizvod udruženja koji je prepozнатljiv na tržištu (1-2 proizvoda po udruženju) • Povezanost sa postojećim regionalnim, nacionalnim udruženjima i asocijacijama • Uspostavljen sistem za informisanje između proizvođača/ica / udruženja / lokalne samouprave • Povećan broj aktivnih članova/ica udruženja • Povećan broj aktivnih žena i mlađih u udruženjima i na edukacijama • Prisutnost udruženja sa svojim proizvodima na sajmu (sajmovima), uz posebnu promociju žena članica udruženja i njihovih aktivnosti • Izдавanje tromesečnog biltena (informatora) o aktivnostima udruženja • Uspostavljen odeljak o radu udruženja na sajtu opštine • Definisani principi udruživanja domaćinstava, a ne pojedinaca radi uključivanja mlađih i žena u rad udruženja

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

III UKLJUČIVANJE SVIH IZVORA U FINANSIRANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE		
Trenutno stanje	Postignuća u I godini realizacije Strategije	Indikatori uspeha u toku sprovodenja Strategije (5 godina)
<ul style="list-style-type: none"> • Formiran Fond za razvoj poljoprivrede • Ne postoje sredstva za početak rada Fonda • Mali broj nosioca registrovanih poljoprivrednih gazdinstava (RPG) može da ostvari subvencije (ne plaćaju doprinose za PIO) • Slaba komunikacija na relaciji RPG-opština-Fond • Postoji programa rada Fonda, nije usvojen, nije prosleđen Ministarstvu poljoprivrede • RPG nisu upoznati sa načinom i uslovima za korišćenje podsticajnih sredstava i kredita kod banaka • Nedovoljan broj programa za finansiranje poljoprivrednih proizvoda • Nedovoljan broj stručnih ljudi za izradu projekata i programa za prikupljanje sredstava • Ne postoji fond za podsticaj žena vlasnica RPG-a i njihovo angažovanje u agro-biznisu 	<ul style="list-style-type: none"> • Započelo ostvarivanje aktivnosti iz programa Fonda • Izdvojena početna sredstava iz budžeta opštine za ostvarenje plana Fonda, sa posebnim alokacijama za žene u agro-biznisu • Upućena inicijative Ministarstvu poljoprivrede za izmenu Uredbe za ostvarivanje prava na subvencije u poljoprivredi (ne PIO već po jedinici proizvodnje) • U većini MZ održati sastanke sa proizvođačima/cama radi upoznavanja sa podsticajnim programima i uredbama Ministarstva poljoprivrede, uz učešće najmanje 30% žena na sastancima • Stručna služba opštine redovno komunicira sa Ministarstvom poljoprivrede i bankama • Usvojen program rada Fonda za narednu godinu i program dostavljen Ministarstvu poljoprivrede • Urađen program informisanja zemljoradnika/ca za korišćenje podsticajnih sredstava Fonda i kredita kod banaka, sa posebnim programom za informisanje žena • Kreirano 3-5 programa za finansiranje iz oblasti poljoprivrede • Sačinjen predlog članova/ca Tima za izradu projekata i programa i započeta njihova edukacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizovano 20 programa prko programa Fonda i drugih izvora finansiranja • Obezbeđeno 5 miliona iz budžeta opštine, 5 miliona iz fondova Ministarstva poljoprivrede i 10 miliona iz fondova banaka „Agro Banke“ na godišnjem nivou Budžetske alokacije imaju jasno izdvojene stavke za podršku žena u agro-biznisu • Inicijative opštine uticale na formulisanje Uredbi Ministarstva poljoprivrede • Na nivou opštine se održavaju redovni sastanci sa proizvođačima/cama u svim MZ radi informisanja o merma podrške • Uspostavljen sistem razmene podataka na nivou opštinska Uprava - Ministarstvo poljoprivrede – banke • Zemljoradnici/ce koriste sredstva Fonda i kredite od banaka za 50% više u odnosu na 2010 • Izrađeno 5 programa Fonda, realizovano 4 prema Ministarstvu • Formiran tim od 5 obučenih ljudi za pisanje projekata

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

IV OSNAŽIVANJE I PROŠIRENJE MOGUĆNOSTI ZA OSTVARIVANJE DODATE VREDNOSTI U POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI		
Trenutno stanje	Postignuća u I godini realizacije Strategije	Indikatori uspeha u toku sprovodenja Strategije (5 godina)
<ul style="list-style-type: none"> • Rtanj trenutno nije dovoljno iskorišćen i nema odgovarajuću funkciju • Novoformirana Turistička organizacija ima početne probleme u organizaciji • Nesiguran plasman poljoprivrednih proizvoda • Nedovoljno diverzifikovana poljoprivredna proizvodnja, loša struktura proizvodnje • Nedovoljna ili nepostojеća saradnja sa klanicama i mlekarama • Nema privatne klanice ni mlekare u opštini Boljevac • Turistički potencijali postoje ali nisu dovoljno razvijeni • Nepostojеće ili nedovoljno razvijene zanatske radnje za kućnu preradu poljoprivrednih proizvoda i kućne radinosti • Veliki broj žena uposlenih u kućnoj preradi poljoprivrednih proizvoda i kućne radinosti, neprepoznat rad • Postoji potreba za organizovanjom proizvodnjom i prodajom meda i lekovitog bilja • Nema definisanih prepoznatljivih poljoprivredni proizvodi naše opštine 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepozнатi karakteristični poljoprivredni proizvodi i napravljena strategija za njihov dalji razvoj i promociju • Sačinjen plan sređivanja turističkih lokaliteta • Formirana komisija za kategorizaciju turističkih kapaciteta • Urađena procena mogućnosti za osnivanje zanatskih radnji • Urađena strategija za podsticanje žena za ulazak u agro-biznis • Urađena procena kapaciteta i mogućnosti za diverzifikaciju poljoprivrednih proizvoda • Sprovedeno studijsko putovanje u zemlji kako bi se videli primeri dobre prakse iz agro-turizma, uz posebnu pažnju na primere ženskog preduzetništva u turizmu • Uspostavljene veze između aktera turističke ponude i proizvodča za diverzifikaciju proizvoda i njihov plasman kroz turističku ponudu 	<ul style="list-style-type: none"> • Poljoprivredni proizvodi karakteristični za opštinu Boljevac uvršteni u turističku ponudu opštine Boljevac • Pokrenuta diverzifikacija poljoprivrednih proizvoda • Obavljen studio sko putovanje (putovanja) u cilju upoznavanja sa primerima dobre prakse agro turizma u EU • Na studijskim putovanjima učestvovalo najmanje 50% žena • Registrovane zanatske radnje za preradu poljoprivrednih proizvoda (fokus na zaokruženom procesu poljoprivredne proizvodnje) • Povećan broj registrovanih radnji čiji su vlasnici žene • Urađena kategorizacija turističkih kapaciteta • Sačinjeni turistički aranžmani koji se nude turističkim agencijama • Rtanj se nalazi na turističkoj mapi Srbije sa organizovanom turističkom ponudom

18. Implementacioni plan strategije

Plan sproveđenja definisanja Startegije urađen je u skladu sa definisanim postignućima u prvoj godini, kao i sa indikatorima uspeha koje treba izmeriti nakon završetka 5-godišnjeg plana Strategije. Imajući u vidu specifičnost poljoprivredne proizvodnje, njenu sezonsku prirodu, kao i brze promene koje se mogu desiti u toku sproveđenja Startegije, Tim koji je definisao Strategiju odlučio se za formulisanje detaljnog plana za 6 meseci od početka sproveđenja Strategije. Interno je definisan i plan za prvu godinu sproveđenja, ali je ovde prikazan 6-mesečni jer on oslikava realnu sliku i mogućnosti koje se mogu dostići u periodu oktobar 2010 – mart 2011. godine. Jednogodišnji plan (interni plan oktobar 2010 – oktobar 2011) će služiti kao reper u narednom 6-mesečnom planiranju koje će se desiti tokom drugog kavrtalnog sastanka za praćenje i procenu, koji će se odigrati u martu 2011 godine.

Pored svake aktivnosti je navedena odgovornost određenog aktera, ali će konačnu podelu odgovornosti ustanoviti Tim za sproveđenje Strategije kojeg Opština Boljevac bude oformila.

<u>Implementacioni plan za 6 meseci rada za svaki od strateških pravaca</u>					
I OSNAŽIVANJE I PROŠIRENJE MOGUĆNOSTI ZA OSTVARIVANJE DODATNE VREDNOSTI U POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI					
Oktobar	Novembar	Decembar	Januar	Februar	Mart
Saćiniti informativni list o uslovima za registraciju zanatske radnje i distribuirati zainteresovanim proizvođačima/cama kroz mesne kancelarije (OU)	Obaviti razgovore sa postojećim i zainteresovanim proizvođačima/cama za registraciju zanatskih radnji (OU)			Započeti izradu strategije za podsticaj ženama za ulazak u agro-biznis (OU)	
Obaviti razgovore sa postojećim i zainteresovanim proizvođačima/cama za registraciju zanatskih radnji (OU)	Kreirati spisak zainteresovanih za registraciju zanatski radnji i pružiti im podršku u procesu registracije (OU)				
Poslati poziv zainteresovanim poljoprivrednim proizvođačima/cama za sastanak namenjen proceni kapaciteta i mogućnosti za diverzifikaciju proizvoda (OU, PSS)	Na nivou opštine održati sastanak sa zainteresovanim proizvođačima/cama u cilju procene kapaciteta i mogućnosti za diverzifikaciju proizvoda(OU, PSS) Održati sastanak u Opštini za definisanje neophodnih koraka u kreiranju strategije za podsticaj žena na ulazak u agro-biznis (OU, PSS)	Na osnovu dobijenih informacija napraviti plan akcije za proizvodnju i plasman poljoprivrednih proizvoda sa dodatom vrednošću (OU, PSS, Udruženja proizvođača)			

Projekat finansira Evropska Unija

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

	Sačiniti spisak karakterističnih poljoprivrednih proizvoda u saradnji sa PSS-om i poljoprivrednim proizvođačima/cama uz prikupljanje informacija o njihovom trenutnom obimu proizvodnje (PSS, OU, Udruženja)	Definisati neophodne korake u cilju razvoja i promocije poljoprivrednih proizvoda karakterističnih za područje opštine Boljevac	Formulisati strategiju za razvoj i promociju karakterističnih proizvoda (OU, PSS, Udruženja, zainteresovani poljoprivrednici/e)		
					Održati prvi sastanak svih aktera turističke ponude sa proizvođačima/cama zainteresovanim za diverzifikaciju i prodaju poljoprivrednih proizvoda kroz turističku ponudu (OU, Turistička organizacija, Udruženja)

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

II OSNAŽIVANJE POSTOJEĆIH I FORMIRANJE NOVIH SPECIJALIZOVANIH UDRUŽENJA NA LOKALNOM I REGIONALNOM NIVOУ					
Oktobar	Novembar	Decembar	Januar	Februar	Mart
Pripremiti program sastanaka za formiranje novih/obnovu starih udruženja (PSS, OU i Veterinarska služba) Kampanja za motivisanje proizvođača/ca za udruživanje – lični kontakti, radio, mesne kancelarije (OU)	Sastanci proizvođača/ca povrtara i proizvođača/sakupljača/ca lekovitog bilja (2-3 sastanka) (PSS i OU)	Sastanci odgajivača/ica živine , odgajivača/ica ovaca i koza i proizvođača/ica voća (2-3 sastanka) (PSS, OU i Veterinarska služba)			
		Prijavljivanje zainteresovanih proizvođača-domaćinstava za formiranje udruženja, (PSS, OU i Vet. služba)		Definisanje statuta i ostalih dokumenata za funkcionisanje udruženja (PSS i OU, Udruženja)	
		Održan poseban orijentacioni sastanak sa ženama potencijalnim članicama udruženja (OU, PSS)		Priprema brošure o standardima za kvalitet meda, promocija na Godišnjoj skupštini (PSS, Udruženja)	Utvrđivanje mogućnosti o pridruživanju regionalnim/nacionalnim associjacijama (PSS, Udruženje, OU)

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

III PROŠIRIVANJE REGIONALNE MREŽE STRUČNIH SLUŽBI KOJE BI FUNKCIONISALE I NA LOKALNOM NIVOU KORISTEĆI NOVE PRISTUPE U EDUKACIJI I PROMOVISALE STANDARDIZACIJU PROIZVODNJE					
Oktobar	Novembar	Decembar	Januar	Februar	Mart
Saćiniti spisak postojećih stručnih službi i savetodavaca/ki na teritoriji opštine Boljevac (OU,PSS, Veterinarska stanica)	Kreirati bazu podataka stručnih službi i savetodavaca/ki na terenu, sa kontaktima i specijalnostima savetodavaca/ki (OU i PSS)				
Organizovati kampanju za motivisanje zainteresovanih proizvođača/ca po mesnim kancelarijama sa kojima će se obaviti procena potreba za savetodavnim uslugama i sačiniti plan održavanja radionica (OU, PSS, Vet.stanica)	Održati 4 radionice u određenim mesnim kancelarijama za procenu potreba za savetodavnim uslugama (OU, PSS, Vet.stanica)	Održati 3 radionice u određenim mesnim kancelarijama za procenu potreba za savetodavnim uslugama (OU,PSS, Vet.stanica)	Održati 3 radionice u određenim mesnim kancelarijama za procenu potreba za savetodavnim uslugama (OU,PSS, Vet.stanica)	Saćiniti plan na osnovu potreba proizvođača/ca za savetodavnim uslugama (OU,PSS, Vet.stanica)	
		Saćiniti plan održavanja radionica za procenu potreba savetodavaca/ki za edukacijom i treningom (OU, eksterni konsultanti/kinje)	Održati 2 radionice za procenu potreba savetodavaca/ki za treningom (OU, eksterni konsultant/kinja)	Saćiniti plan i program sprovodenja edukacija za postojeće i nove savetodavce/ke	
				Proceniti potrebe zainteresovanih proizvođača/ica za edukacijom o standardizaciji proizvoda(OU,PSS, Veterinarska stanica)	Saćiniti program edukacije o standardizaciji proizvoda za proizvođače/ce (PSS)

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

IV UKLJUČIVANJE SVIH IZVORA U FINANSIRANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE					
Oktobar	Novembar	Decembar	Januar	Februar	Mart
Definisati program rada Fonda (OU; UO Fonda)	Predstaviti program rada Fonda predstavnicima/ama Opštinskog veća (OU)	Uputiti zahtev da se program Fonda stavi na razmatranje Opštinskog veća(OU)	Usvojiti program rada Fonda i dostaviti finalnu verziju programa rada Ministarstvu poljoprivrede (OU; UO Fonda)		
Pripremiti tekst za predlog izmene Uredbe za ostvarivanje prava na subvencije (Udruženja, OU, PSS,Vet.Služba) Inicirati izmene Uredbe za ostvarivanje prava na subvencije kod nadležnih institucija (Udruženja, OU, PSS,Vet.Služba)					
Evidentirati kadrove za tim za izradu programa / projekata (OU; Udruženja, PSS i Vet.služba)	Evidentirati kadrove za tim za izradu programa / projekata (Udruženja, OU, PSS,Vet.Služba)			Oformiti tim za izradu programa / projekata Napraviti program edukacije tima (OU, PSS, ekstreni konsultanti)	
				Definisati načine i kanale informisanja proizvođača/ica za korišćenje podsticajnih sredstava Fonda i kredita	

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

				kod banaka Definisati posebne mere za efektivno obaveštavanje žena o podsticajnim sredstvima Fonda i kredita kod banaka (OU; Vet.služba i PSS)	
				Održati sastanke sa proizvođačima/cama radi upoznavanja sa programima i uredbama Ministarstava poljoprivrede uz najmanje 30% žena (OU; Vet.služba i PSS)	
Uspostaviti redovno komuniciranje sa Ministarstvom poljoprivrede i bankama i redovno praćenje zakona, uredaba i konkursa (OU; Vet.služba i PSS) Redovno izveštavanje putem lokalnih medija (radio „Bum“) (OU)	Kreirati stranicu sajta opštine za objavljivanje relevantnih i ažuriranih informacija, uredaba, zakona, itd. (OU) Stručna služba opštine redovno komunicira sa Ministarstvom poljoprivrede i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse (OU, PSS)	Stručna služba opštine redovno komunicira sa Min polj i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse(OU, PSS)	Stručna služba opštine redovno komunicira sa Min polj i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse(OU, PSS)	Stručna služba opštine redovno komunicira sa Min polj i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse(OU, PSS)	Stručna služba opštine redovno komunicira sa Min polj i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse(OU, PSS)
Analizirati dosadašnje funkcionalisanje Fonda, utvrditi probleme i smetnje radi njihovog uklanjanja (OU; Vet.služba, PSS i Udruženja)	Definisati mehanizme za unapređenje rada Fonda (OU i UO Fonda)	Uspostaviti funkcionalno sprovođenje plana Fonda(OU i UO Fonda)			

IV IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE

1. Tim za implementaciju strategije

U ovom delu opisane su uloge i odgovornosti članova **Tim za sprovođenje Strategije** kojeg je potrebno imenovati. Tim imenuju organi Opštine Boljevac, a čine ga predstavnici svih relevantnih činilaca (aktera) razvoja poljoprivrede na teritoriji opštine Boljevac.

Odgovornosti i uloge članova Tima za sprovođenje strategije

Koordinator/ka tima

- Koordinira i organizuje rad Tima i obezbeđuje protok informacija
- Kontroliše način na koji tim ostvaruje zadate ciljeve
- Promoviše strategiju i vodi marketing
- Kontroliše i koristi kvalitete koje Tim poseduje
- Koristi potencijale svakog pojedinca u timu

Voda tima

- Raspoređuje i usmerava, usklađuje rad članova
- Koordinira radom članova
- Rukovodi radom Tima
- Sarađuje sa drugim akterima
- Pomaže članovima/icama tima
- Odgovara za rad „projekta“ (ostvarenje strateškog cilja)
- Zakazuje sastanke tima
- Izveštava koordinatora/ku o radu Tima

Članovi tima

- Realizuju na vreme zadatke koje dogovore u Timu
- Odgovorni su za tačnost i ispravnost podataka
- Aktivno učestvuju i aktivnostima tima, odlukama tima i predlažu korekcije
- Prate realizaciju zadataka

Fasilitatori/ke

- Fasilitiraju kvartalnim i polugodišnjim sesijama za planiranje
- Predlozi, sugestije za implementaciju strategije
- Učešće u monitoringu

V MONITORING I EVALUACIJA

Predloženi okvir za praćenje i procenu (monitoring i evaluaciju) sastoji se iz praćenja sprovođenja Strategije i predviđenih aktivnosti i to kroz mesečno izveštavanje o napretku, kvartalne preglede napretka (jednodnevne sesije) i 6-mesečne sastanke za pregled napretka i planiranje detaljnih aktivnosti u okviru usvojenog plana za ostvarivanje Strategije. Kvartalni i šestomesecni sastanci za praćenje napretka treba takođe da budu iskorišćeni za procenu sprovedenih aktivnosti, definisanje naučenih lekcija iz prethodnog perioda i njihovo ugrađivanje u planove za naredni period.

Mesečno izveštavanje o napretku:

Mesečni izveštaj o napretku sprovođenja Strategije pripremaju zajedno svi akteri koji su zaduženi za njenu implementaciju. Ovi izveštaji se pripremaju kao rezultat mesečnih koordinacionih sastanka Tima za sprovođenje Strategije i sadrže informacije o sprovedenim aktivnostima iz prethodnog perioda, kao i planirane aktivnosti za naredni period. Izveštaj treba da zadrži i informacije o mogućim poteškoćama koje utiču na sprovođenje aktivnosti, kao i o mogućim rešenjima i intervencijama.

Kvartalni sastanci za pregled napretka

Kvartalni pregled napretka bi trebalo da se organizuje kao koordinacioni sastanak svih aktera u sprovođenju Strategije, uz učešće odgovornih osoba Opštine (Predsednik opštine, Predsednik Skupštine, itd). Ovi sastanci imaju za cilj da se uoče mogući problemi ili zastoji u sprovođenju Strategije koji mogu ugroziti njeno kratkoročno sprovođenje, kao i da se definišu aktivnosti za njihovo otklanjanje. Kao pripremu ovih sastanaka Tim za sprovođenje Strategije priprema prezentaciju o progresu aktivnosti u prethodnom periodu, i usmeno izveštava učesnike/ce kvartalnog sastanka. Ovi kvartalni sastanci su interne prirode i imaj uza cilj povećanje efikasnosti i efektivnosti rada Tima za sprovođenje projekta.

Učesnici/ce kvartalnih sastanaka su Tim projekta, zvaničnici opštine i po potrebi eksterni konsultanti/kinje (svaki drugi kvartalni sastanak koji je ujedno i 6-mesečni sastanak za planiranje).

Polugodišnji sastanci za pregled napretka

Ovi sastanci mogu biti na 6-mesečnom i godišnjem nivou, i služe za detaljno planiranje aktivnosti koje se nalaze u Planu za implementaciju Strategije. Ipak, s obzirom na specifičnost oblasti koja je sezonskog karaktera (poljoprivredna proizvodnja), kao i intenzivnijeg rada u prvom periodu sprovođenja Strategije preporučuje se održavanje polugodišnjih sastanaka. Ova frekvencija sastanaka omogućava ažurnije planiranje, ali i obaveštavanje o preprekama koje se pojavljuju na terenu u implementaciji, ali i o mogućnostima za nove aktivnosti, projekte i sl.

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

Osim izveštavanja od strane Tima za sprovođenje Strategije, na ovim polugodišnjim sastancima potrebno je i uraditi detaljan plan za narednih 6 meseci sprovođenja Strategije. Stoga je prisustvo svih aktera koji su učestvovali u kreiranju Strategije neophodno na ovim sastancima, kao i prisustvo drugih relevantnih zainteresovanih strana koje se u međuvremenu mogu javiti kao važni faktori sprovođenja ove Strategije (projekti, novoformirana udruženja, itd). Na ovim sesijama potrebno je i definisati naučene lekcije koje se uvrštavaju u nove planove kako bi implementacioni plan Strategije uvek bio ažuriran najnovijim informacijama i iskustvom. Polugodišnji sastanci mogu trajati 1-3 dana u zavisnosti od tema i planova koje treba razmatrati u grupi aktera i Tima za sprovođenje Strategije.

Nakon polugodišnjih sastanaka za pregled projekta sastavlja se Polugodišnji izveštaj o napretku koji sadrži sve neophodne činjenice o sprovedenim aktivnostima u prethodnom periodu, planovima za naredni period, kao i postignutim ciljevima Strategije (faza postignuća). Ovi izveštaji su javni i mogu se distribuirati svim relevantnim činiocima koji posredno ili neposredno učestvuju u sprovođenju Strategije.

VI ANEKS

Aneks 1 – Načelni implementacioni plan za I godinu sprovodenja strategije

I OSNAŽIVANJE I PROŠIRENJE MOGUĆNOSTI ZA OSTVARIVANJE DODATNE VREDNOSTI U POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI											
Okt.	Nov.	Dec	Jan	Feb	Mart	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep
	Urađena procena kapaciteta opštine za registraciju zanatskih radnji – ko, šta, gde, kada, kako Održan sastanak u Opštini za definisanje neophodnih koraka u kreiranju startegije za podsticanje žena za ulazak u agro-biznis (OU, Udruženje)	Urađena procena kapaciteta i mogućnosti za diverzifikaciju poljoprivrede dnih proizvoda (Mena group)	Definisani karakteristični poljoprivredni proizvodi i napravljena strategija za njihov dalji razvoj i promociju (OU, PSS, Udruženje)	Urađena strategija za podsticanje žena za ulazak u agro-biznis (OU)	Održan prvi sastanak svih aktera turističke ponude sa proizvođačima/cama zainteresovanim za diverzifikaciju i prodaju proizvoda kroz turističku ponudu (TO, Udruženje i OU)	Napravljen plan akcije sređivanja turističkih lokaliteta (TO)	Sprovedeno studijsko putovanje u zemlji kako bi se videli primeri dobre prakse iz agro-turizma, naročito ženskog preduzetništva (TO, OU I Udruženje)			Formirana komisija za kategorizaciju turističkih kapaciteta (OU)	

II OSNAŽIVANJE POSTOJEĆIH I FORMIRANJE NOVIH SPECIJALIZOVANIH UDRUŽENJA NA LOKALNOM I REGIONALNOM NIVOU											
Oktobar	Nov	Dec	Jan	Feb	Mart	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep
	Održani orijentacioni sastanci sa potencijalnim članovima/cama udruženja Održan poseban orijentacioni sastanak sa ženama potencijalnim članicama udružnja (OU,PSS, Vet.stanica)	Izrađena matrica ugovora i statuta (PSS) Definisani razređeni pravilnici o radu udruženja (članstvo)		Definisani standardi kvaliteta meda (Udruženje) Održani sastanci na regionalnom nivou – udruženja (nadalje) (OU, Udruženje)	Izrađena obeležja udruženja (Udruženje) Održavanje edukacije o standarizaci ji kvaliteta meda (PSS)	Započeta edukacija i zadružna iz oblasti menadžmenta (PSS)	Započeta edukacija o ekonomskoj dobiti udruženja i gazdinstava Napravljena startegija za povećano uključivanje žena u proces edukacije Urađeni promotivni materijali udruženja za sajmove (Udruženje)		Formiranje baze podataka o proizvodnji udruženja (lična karta) (OU,Udruženje)	Realizovati posetu lokalnim udruženjima, uz učešće najmanje 30% žena članica udruženja (OU,PSS, Vet.stanica)	

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

III PROŠIRIVANJE REGIONALNE MREŽE STRUČNIH SLUŽBI KOJE BI FUNKCIONISALE I NA LOKALNOM NIVOU KORISTEĆI NOVE PRISTUPE U EDUKACIJI I PROMOVISALE STANDARDIZACIJU PROIZVODNJE

Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mart	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep
	Napravljena baza podataka o savetodavcima/kama na terenu (OU i PSS)			Urađena procena potreba proizvođač a/ica za savetodavni m uslugama (OU, PSS, Vet.stanica)	Urađena procena potreba savetodava ca/ki za edukacijom i pripremiti program edukacije Sačinjen program edukacije savetodava ca/ki o standardizacijskoj proizvoda	Održan inicijalni sastanak savetodavaca /ki i stručnih službi iz regionali radi definisanja daljih koraka ka umrežavanju	Uspostavljen sistem komunikacije između stručnih službi na terenu			Utvrđeni neophodni koraci za uspostavljanje stručne savetodavne službe na teritoriji opštine Boljevac	

Prvi korak do poljoprivrede koja poštuje prirodu

IV UKLJUČIVANJE SVIH IZVORA U FINANSIRANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE												
Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	
Inicirana izmena Uredbe za ostvarivanje prava na subvencije (Udruženja, OU, PSS, Vet.Služba)	Unaprediti rad Fonda (dugotrajna aktivnost) (OU i UO Fonda)		Usvojen program rada Fonda i dostavljen Ministarstvu (OU i UO Fonda)	Urađen program informisanja zemljoradnika/a/ca za korišćenje podsticajnih sredstava Fonda i kredita kod banaka banaka, sa posebnim programom za informisanje žena (OU i UO Fonda)	U većini MZ održani sastanci sa proizvođačima/cama radi upoznavanja sa programim, uredbama Poljoprivrede, obezbediti prisustvo najmanje 30% žena (OU i UO Fonda,PSS, Vet.služba)	Prijavljivanje proizvođača/ica za korišćenje finansijskih sredstava (OU i UO Fonda)	Izdvojenapočetna sredstva iz budžeta opštine (maj-sept)	Izdvajanje početnih sredstava iz budžeta opštine, sa posebnim alokacijama za žene u agro-biznisu (UO Fonda i SOBoljevac)				
Evidentirani kadrovi za tim za izradu programa / projekata (okt-dec) (OU; Udruženja, PSS i Vet.služba)												
Stručna služba opštine redovno komunicira sa Min. Polj. i bankama i redovno prati zakone, uredbe i konkurse (OU)								Urađeni programi za finansiranje iz oblasti polj. proizvodnje prema Ministarstvu (maj-avg) (OU i UO Fonda)				

